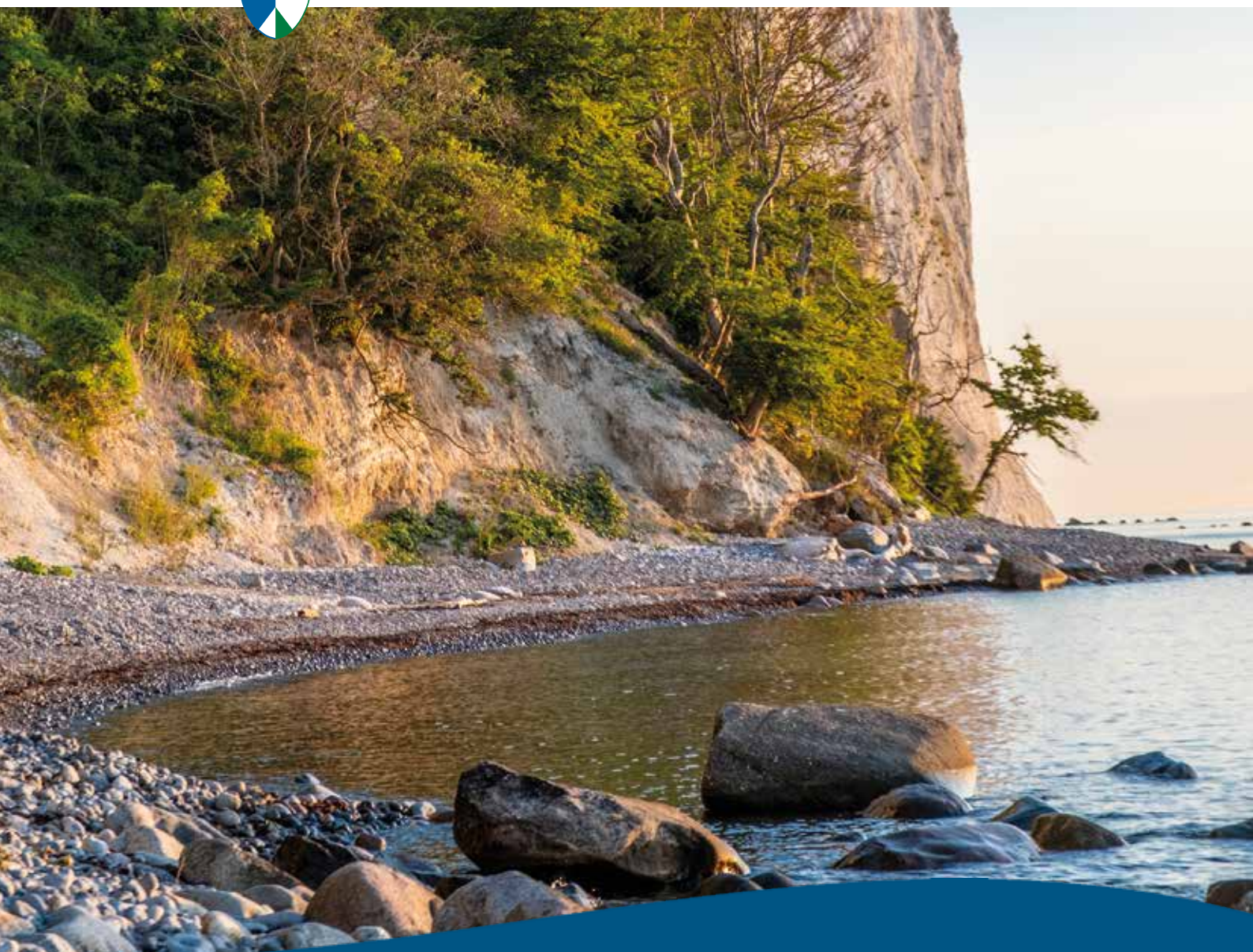

MØN BIOSFÆRE ÅRSRAPPORT 2025

MØN
UNESCO
BIOSFÆRE

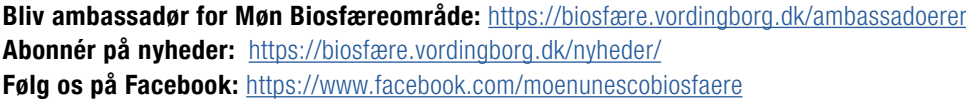
Partnerskab i samspil med naturen

FN'S 17 VERDENSMÅL FOR BÆREDYGTIG UDVIKLING

1 AFSKAF FATTIGDOM	2 STOP SULT	3 SUNDHED OG TRIVSEL	4 KVALITETS-UDDANNELSE	5 LIGESTILLING MELLEM KØNNENE	6 RENT VAND OG SANITET
7 BÆREDYGTIG ENERGİ	8 ANSTÆNDIGE JOBS OG ØKONOMISK VÆKST	9 INDUSTRI, INNOVATION OG INFRASTRUKTUR	10 MINDRE ULIGHED	11 BÆREDYGTIGE BYER OG LOKALSAMFUND	12 ANSVARLIG FORBRUG OG PRODUKTION
13 KLIMA-INDSATS	14 LIVET I HAVET	15 LIVET PÅ LAND	16 FRED, RETSRÆKTHED OG STÆRKE INSTITUTIONER	17 PARTNERSKABER FOR HANDLING	

Verdensmålene for bæredygtighed er FN's store plan for hele verdens bæredygtige udvikling. De består af 17 overordnede mål – og 169 delmål – som sætter retningen på at løse klodens største problemer inden 2030. Hele verden skal gøre en ende på ekstrem fattigdom og sult, vi skal sikre uddannelse, anstændige jobs og ligestilling, mindske uligheden, sørge for bæredygtig produktion, infrastruktur og energi, sikre den artsrige natur på land og i vandet og vi skal bekæmpe klimaforandringer. Vi skal, kort sagt, kunne leve et ordentligt liv nu og give verden videre i ordentlig stand til de kommende generationer.

Side 3

Side 4

Side 6

- Vordingborg Kommune i spidsen for nyt nordisk natur- og biosfærenetværk
- UNESCO Verdensarv på Møn

Side 8

- Ambassadørkursus
- Oplevelser i Møn Biosfære
- Folkemøde Møn
- Biosfære Julebazar – lokale fællesskaber og UNESCO 80 år
- Sundhed og trivsel i biosfæreområdet
- Ny forening vil støtte op om den bæredygtige udvikling
- Middelalderhavens arbejde med Ager-Guldstjerne

Side 12

- LIFE Orchids
- Blåvinget ørkengræshoppe på Østmøn
- Vild Have Mentorer hjælper haveejere med at skabe mere vild natur
- Året der gik på statens arealer på Høje Møn
- Naturnationalpark Ulvshale
- Rapporter om ynglefugle i biosfæreområdet
- Dark Sky Møn og Nyord

Side 17

- Danmark Planter Ålegræs – Stege Nor
- Bevaringsindsats for Grønbroget tudse
- Supported by Nature
- Event med fokus på 'Vand i Balance'

Side 20

- Biosfære erhvervsnetværksmøder
- Grøn Trepert – et år med planlægning og dialog
- Sporløs Færd og Harmøni
- Adopter Møn – affaldsfri natur på Møn

Side 22

- Verdensmålsuge på Vordingborg Bibliotek
- Podcast om æbleruten langs Camønoen
- MAB-LAB: Nordisk samarbejde om globale biodiversitetsmål
- KUNA – kunst- og naturfestival for børn
- Delegationsbesøg – national og international videndeling i praksis
- Nye eventyrlige naturoplevelser for børn

Side 25

- Beslutning om udvidelse af Møn UNESCO Biosfæreområde

FORORD

KÆRE VENNER AF MØN UNESCO BIOSFÆRE

2025 har været et år, hvor naturen, fællesskabet og de lokale kræfter endnu en gang har vist deres styrke.

Året har bragt store begivenheder og højdepunkter med sig. Udnævnelsen af Møns Klint til UNESCO Verdensarv markerede et historisk øjeblik, der både hylder Møns unikke geologi og den lokale indsats, som dagligt lægges i naturforvaltning, formidling og fællesskab.

Samtidig har biosfæreområdet taget afgørende skridt i udviklingen af internationale partnerskaber, ikke mindst gennem Vordingborg Kommunes nye rolle som lead i det nordiske MAB-LAB III projekt, der skal omsætte globale biodiversitetsmål til konkrete lokale handlinger i hele Norden.

Men 2025 har også været et år, hvor mange små, lokale frø har vokset sig store. Nye frivillige fællesskaber, nye naturgenopretningsprojekter, nye formidlingsinitiativer og stadig flere borgere, der ønsker at tage del i arbejdet for et Møn i harmoni med naturen. Både etableringen af Mads Rev, delegationsbesøg, en ny kultur- og naturfestival for børn, nye natureventyrruter for børn, ambassadørkursus og Dark Sky-oplevelser prægede 2025.

I denne årsrapport inviterer vi dig til at følge med i årets resultater, indsatser og oplevelser på tværs af biosfærens seks fokusområder. Hver historie afspejler et fælles ønske om at leve, lære og udvikle os i tæt samspil med den natur, der omgiver os – og som vi er forpligtet til at passe på.

Tak til alle jer, der hver dag bidrager: frivillige, ambassadører, lodsejere, foreninger, forskere, erhvervsaktører, samarbejdspartnere og nysgerrige besøgende. Uden jer ville Møn UNESCO Biosfære ikke være det levende, engagerede og bæredygtige område, det er.

Vi glæder os til at fortsætte rejsen sammen i 2026 – med udsyn, fællesskab og naturen som vores fælles kompas, og ikke mindst med kurs mod 10 års evalueringen og udvidelsen af vores biosfæreområde.

*På vegne af Møn UNESCO Biosfæreområde
Katrine Olldag*

Centerchef Kultur, Fritid og Udvikling, Vordingborg Kommune

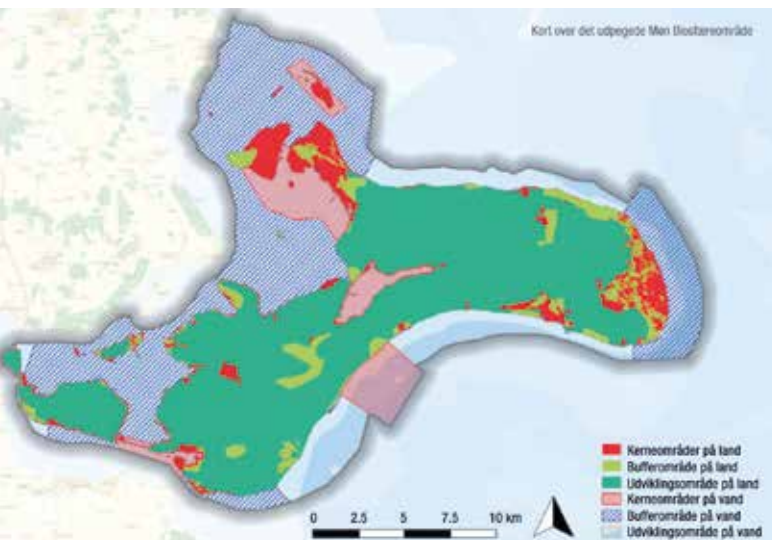

MØN BIOSFÆRE – KORT FORTALT

Møn, de omkringliggende øer og vandområder blev den 14. juni 2017 optaget i UNESCOs verdensomspændende netværk af biosfæreområder. Møn Biosfære indgår på den måde sammen med mere end 700 biosfæreområder verden over, som UNESCO har udpeget til modelområder for lokal drevet bæredygtig udvikling og implementering af FN's Verdensmål.

I 2017 blev Møn samtidig udpeget til Nordens første Dark Sky Park og Community. Både UNESCO- og Dark Sky-udpegningerne hylder den mønske natur som værende i verdensklasse og anerkender den indsats, de lokale yder for at udvikle samfundet i samspil med naturen. Biosfæren er det rum, der omgiver os med alle levesteder og arter på land, i vandet og i luften.

Omfang: Møn Biosfæreområde udgør en del af Vordingborg Kommune og er Danmarks første og indtil nu eneste biosfæreområde.

Areal: Møn Biosfæreområde har en størrelse på 450 kvadratkilometer, der dækker både land, fjorde og kystvande (hele kommunens areal udgør 621 kvadratkilometer). Kystarealet i biosfæreområdet dækker ca. halvdelen af de 450 kvadratkilometer.

Befolkning: Knap 10.000 (indbyggertal for hele kommunen er 45.268 (2021))

Udviklingsprojekter: I biosfæreområdet arbejdes der med forskellige udviklingsprojekter inden for de tre udpegede indsatsområder: vand, land og det naturlige og uforstyrrede mørke. Der har været fokus på projekter med fokus på bæredygtig kystturisme, udvikling af Dark Sky, beskyttelse af vilde bier, bæredygtig turismestrategi, velkomstcenter, lokale fødevarer osv. Dertil er fokus på formidling af natur og kultur gennem information til både gæster og borgere i biosfæreområdet prioriteret.

Landskabstyper: Fem hoved-landskabstyper indgår i biosfæreområdet: • Møns Klint og Høje Møn • De vestmønske istidslandskaber med moræner, dødishuller, hat-formede bakker, smeltevandsaflejringer og tunneldale • Postglaciale landskaber som strandvolde og strandenge, skabt gennem erosion og transport af materiale • Østersøen, fjorde og nor • 185 km kystlinje med forskellige landskabsformer, som stadig er under stor forandring.

Beskyttelse: Biosfæreområdet omfatter fire Natura 2000 områder og dele af et femte område, seks EU-habitatområder, et delvist EU-fuglebeskyttelsesområde og dele af et Ramsar-område. Desuden omfatter området to nomineringer af international geologisk interesse (GeoSites), fire National Geologic områder af interesse (NGI) og fire nationale kystlandskaber (NK). Dele af to dyreliv-fredningsområder indgår også i det samlede biosfæreområde. Møns Klint er p.t. i en kandidatursproces ift. at blive UNESCO Verdensarv.

Kulturarv: De arkæologiske og kulturhistoriske værdier er store i Møn Biosfæreområde. Både byerne og det åbne land rummer en righoldig kulturhistorisk arv, der vidner om menneskets påvirkning af omgivelserne igennem tiderne.

FORMÅL OG VISION

Det har fra starten stået klart, at Møn som ø og lokalsamfund på mange måder allerede var rodfæstet i de udviklingstanker, der ligger bag UNESCOs biosfæreprogram. Mennesker, myndigheder og virksomheder har en grundlæggende respekt for den natur, de bor og arbejder i, og en forståelse for naturens bidrag til den lokale økonomi.

Dette harmonerer godt med, at bevarelse af den artsrige natur, den rige kulturarv og den lokale udvikling af erhvervsliv, uddannelse og bosætning i samspil med naturen er i fokus i biosfæreområder. Et af de centrale mål med Møn biosfæreprojektet har fra starten været at bidrage til bedre livsvilkår for lokalbefolkningen igennem uddannelse, fokus på sundhed, livskvalitet og arbejdspladser. Vi vil sikre, at den unge generation vil vende tilbage og bosætte sig i Møn Biosfæreområde. Årsagen skulle være, at de i en unik kystnatur vil finde et levende samfund med gode boliger, adgang til arbejdsmarkedet og skoler til deres børn og adgang til gode kultur- og fritidsoplevelser og en gratis og lettilgængelig kvalitetsnatur.

I 2017 satte vi ud med en vision om, at Møn Biosfære skulle blive et internationalt kendt eksempel på bæredygtigt forvaltet skandinavisk kystnatur. I de foregående fem år har vi afprøvet og demonstreret metoder, der forener bevarelsen af den biologiske mangfoldighed med bæredygtig brug af naturen. Dette er sket under mottoet: "Vi tager lokalt ansvar for fællesskab, livskvalitet og vækst i samspil med naturen".

Denne vision er naturligvis ikke noget, man klarer på fem år. Derfor rammer målsætningen og dette motto stadig godt, når vi skal fortælle om visionen for Biosfære Møn. Vi vil også i denne anden

Vi tager lokalt ansvar for fællesskab, livskvalitet og vækst i samspil med naturen

udviklings- og handlingsplan for Møn Biosfære have fokus på, hvordan vi lever, arbejder og udvikler vores økonomi og samfund i samspil med naturen.

Da Møn blev udpeget som biosfæreområde, blev vi en del af det UNESCO-program, der hedder Man & Biosphere (MAB). Af alle UNESCO-programmer er biosfæreområder de steder, der lægger mest vægt på mennesker i samspil med naturen.

Der lægges samtidig stor vægt på at inddrage videnskaben i, hvordan vi bliver klogere på de bedste løsninger for bæredygtig udvikling i samspil med naturen.

MAN & BIOSPHERE (MAB) – PROGRAMMETS STRATEGISKE MÅLSÆTNINGER:

1. Bevare biodiversiteten, genoprette og forbedre økosystemtjenester og fremme bæredygtig brug af naturressourcer.
2. Bidrage til at opbygge bæredygtige, sunde og retfærdige samfund, økonomier og blomstrende menneskelige bosættelser i harmoni med biosfæren.
3. Facilitere biodiversitet- og bæredygtighedsvidenskab, uddannelse for bæredygtig udvikling og kapacitetsopbygning.
4. Støtte afbødning af og tilpasning til klimaændringer og andre aspekter af globale miljøændringer.

SÆRLIGE HØJDEPUNKTER

Møn Biosfære indgår i samarbejder og partnerskaber på tværs - både lokalt, nationalt og internationalt.

VORDINGBORG KOMMUNE I SPIDSEN FOR NYT NORDISK NATUR- OG BIOSFÆRENETVÆRK

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

I december 2025 blev Vordingborg Kommune udpeget som lead på et nyt nordisk samarbejde om natur og biodiversitet. Sammen med Møn UNESCO Biosfæreområde skal kommunen de kommende år stå i centrum for projektet MAB-LAB III, som er finansieret af Naturprogrammet under Nordisk Ministerråd.

Projektet skal opbygge et netværk af 15–20 nordiske kommuner og biosfæreområder og omsætte globale biodiversitetsmål til konkret handling lokalt. Med udpegelsen følger medfinansiering til en ny fuldtidsstilling, som både skal understøtte udvidelsen af det nuværende biosfæreområde og koordinere det fælles nordiske arbejde.

"Vi er superglade for, at man har peget på os som lead på dette spændende projekt. Vi har solide erfaringer fra Møn UNESCO Biosfære og ser frem til at udveksle viden med kollegaer fra hele Norden," siger centerchef Kathrine Olldag.

Lead-rollen giver kommunen en central position i udviklingen af fremtidens biosfærearbejde i Norden – med adgang til international ekspertise og nye partnerskaber. Det betyder også styrkede muligheder for lokal borgerinddragelse, innovative naturprojekter og nye udviklingsperspektiver i hele kommunen.

Projektet gennemføres i perioden 2026–2027 og viderefører resultaterne fra to tidligere nordiske projekter. Målet er at skabe en fælles nordisk tilgang til at beskytte og genoprette naturen – forankret i lokale løsninger, bredt samarbejde og ambitiøse kommuner som Vordingborg

SÆRLIGE HØJDEPUNKTER

UNESCO VERDENSARV PÅ MØN

Af Eliza Jarl Estrup, sitemanager UNESCO Verdensarv på Møn, Vordingborg Kommune

Søndag d. 13. juli 2025 blev Møns Klint udnævnt til UNESCO Verdensarv på UNESCO-kommissionens årlige komitémøde i Paris. Processen var nervepirrende, fordi den første indstilling anbefalede en referral, hvilket betyder, at området vurderes at have potentiale for verdensarv, men at der mangler data, før en indskrivning kan gennemføres.

Efter field mission-besøget i september 2024, hvor to IUCN-eksperter besigtigede hele området, pegede en opfølgende rapport på, at arealet burde udvides til at omfatte hele det glacialtektoniske kompleks svarende til Høje Møn – altså hele det område, som er skubbet op af isen. Udvidelsen blev gennemført hurtigt for at imødekomme UNESCOs faglige krav. I forbindelse med udvidelsen indgik et område ved Magleby, som ikke var beskyttet af fredninger eller specifikke paragrafer som strandbeskyttelsen eller skovloven.

IUCN anbefalede derfor en referral, fordi der var usikkerhed om den lovmæssige beskyttelse af området. Dog lykkedes det at samle dokumentation for den lovgivning, som beskytter landzoneområder og landskaber med særlige værdier mod uhensigtsmæssig udvikling.

På selve komitémødet blev der derfor fremlagt forslag til en ny indstilling, så Møns Klint kunne indskrives direkte uden yderligere ventetid. En sådan kan kun vedtages med enstemmig opbakning, og blev vedtaget af alle 21 komitélande.

VERDENSARV OG BIOSFÆRE

Der er stor opbakning i UNESCO-systemet til at kombinere udpegninger som Verdensarv og Biosfæreområder. Erfaringer viser, at det kan skabe positive synergieffekter, blandt andet ved at styrke lokal forankring og mulighederne for lokal udvikling. Lokal forankring er afgørende for et verdensarvsområde. Som

Biosfæreområde er den lokale stolthed og identitet på Møn er i forvejen stærk og er nu styrket af UNESCOs anerkendelse af, at Høje Møn rummer geologiske værdier af umistelig værdi for menneskeheden.

Intet andet sted på Jorden, er så stort et gletsjeropskubbet landskab gennemskåret af et så stort og spektakulært tværsnit (klinteprofilet). Her kan man se direkte ind i strukturerne og aflæse, hvordan gletsjertunger har bevæget sig frem og tilbage fra forskellige retninger gennem tiden. Det er et helt unikt indblik i isens dynamikker og landskabets dannelse, som både klinten og de bagvedliggende randmorænebakker tilfører – og så er det jo ovenikøbet også smukt at se på.

Foto: Egon Gade

TRIVSEL, LIVSKVALITET OG FÆLLESSKAB

Indsatserne inden for dette fokusområde handler om, hvordan natur og kultur bidrager til menneskers livskvalitet og fællesskaber i biosfæreområdet.

AMBASSADØRKURSUS

Af Mette Juul Holmquist og Katrine Dietrich, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

I foråret 2025 bød Møn UNESCO Biosfære igen velkommen til biosfæreambassadørkursus for 25 deltagere – et forløb for både nye og nuværende ambassadører, der ønsker at engagere sig aktivt i udviklingen af biosfæreområdet.

Over fire moduler fra marts til juni blev deltagerne klædt på med viden, netværk og inspiration til at være medskabere af en bæredygtig fremtid i samspil med naturen. Kursusmodulerne var tilrettelagt som en række gode oplevelser og introducerede deltagere til centrale temaer i biosfærens arbejde:

- Møn UNESCO Biosfære – baggrund, betydning og ambassadørens rolle
- Dark Sky Møn & Nyord

- Videnskab og Vand i Balance
- Mere og bedre natur – biodiversitet og naturbevarelse på land

Undervejs mødte kursisterne en række biosfæreambassadører, som delte deres personlige biosfærehistorier og erfaringer med at omsætte engagement til konkret handling. Kombinationen af faglige oplæg, dialog og oplevelser i landskabet gav deltagerne en helhedsforståelse af biosfærens rolle som modelområde for bæredygtig udvikling.

Kurset blev afsluttet med fælles fejring og overrækkelse af diplomer – og med et styrket fællesskab af ambassadører rustet til fremme den bæredygtige udvikling i samspil med naturen.

Oplevelser i Møn Biosfære

Af Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune.

Igen i 2025 kunne Møn UNESCO Biosfære i samarbejde med biosfæreambassadørerne samle en varieret sommerkalender, som gav både lokale og besøgende mulighed for at opleve biosfæreområdets særlige natur- og kulturværdier.

Årets program bød i perioden fra juli til oktober på oplevelser til lands og til vands – blandt andet guidede vandringer på Høje Møn, i Klinteskoven og på Nyord, biosfæresejlads med Postbåden Røret samt ture med fokus på orkidéer, sommerblomster

og fugleliv. Programmet rummede også foredrag om geologi, fossiler og biodiversitet og besøg i private vilde haver.

Programmet omfattede Sporløs Færd til havs på Naturens Dag, hvor familier kunne deltage i aktiviteter med fokus på havets liv på Klintholm Havn, samt foredrag om Æbletræerne langs Camønoen, der kombinerede smagsprøver og fortællinger om de lokale æbletræer. Og selvfølgelig også de faste begivenheder som Folkemøde Møn, Nat i Naturen, Møn Dragefestival og Æblernes Dag.

TRIVSEL, LIVSKVALITET OG FÆLLESSKAB

FOLKEMØDE MØN

Af Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

På Folkemøde Møn 2025 satte vi i Biosfæreteltet fokus på at vise hvordan Møn UNESCO Biosfære er båret af fællesskab, engagement og lokale løsninger.

Fredagen formiddag var de unges dag og i samarbejde med tekstildesigner Laura Baruël og Folkekirkens Nødhjælp satte vi med Workshopen 'Vi elsker genbrug' fokus på hvordan vi kan skabe basis for en bæredygtig udvikling omkring tekstilforbrug.

Fredag eftermiddag handlede det havmiljø. Sammen med WIN@sea fik vi smagsprøver på blåmuslingesuppe og samtaler om kombinationen af vindmøller, bæredygtige fødevarer og sundt havmiljø. Supported by Nature og Foreningen Møn Stenrev viste billeder af det netop etablerede stenrev ud for Møns sydkyst og fortalte om fiskebørnehaverne i Klintholm Havn.

Om lørdagen var Biosfæreteltet et åbent mødested mellem publikum og dem, der på forskellig vis arbejder med og i Møn UNESCO Biosfæreområde – fra Dark Sky og vilde have-mentorer til repræsentanter for Møn Biosfæreforening, Sporløs Færd og Hørmønt-kampagnen samt UNESCO Verdensarv på Møns Klint. Handlingstræet blev på Folkemøde Møn 2025 fyldt med pub-

likums idéer og løfter om at passe bedre på natur og klima. Også borgmesteren lagde vejen forbi med sit bud. Mange forslag handlede om at mindske affald, forbruge mindre og genbruge mere. Andre pegede på flere træer, bedre beskyttelse af havmiljøet og bevarelse af det naturlige nattemørke i biosfæreområdet

BIOSFÆRE JULEBAZAR – LOKALE FÆLLESSKABER OG UNESCO 80 ÅR

Af Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

Søndag den 7. december 2025 kl. 10.00–16.00 åbnedes dørene til Biosfære Julebazar i den stemningsfulde Bøhmiske Hal på Sukkerfabrikken i Stege - traditionen tro i bæredygtighedens, fællesskabets og de lokale initiativers tegn. I 2025 med et særligt løft: UNESCO fyldte 80 år, og det blev markeret med en unik talk om UNESCO's betydning lokalt og globalt.

Man kunne også opleve en talk med Møn Biosfæreforening og overrækkelsen af den allerførste Dark Sky Defender Møn & Nyord-pris. Workshops gav både børn og voksne mulighed for at udfolde sig med byggeri af insekthoteller og julepynt af genbrugsmaterialer. Biosfære Julebazar 2025 var endnu engang et mangfoldigt marked, hvor lokale kunstnere, producenter og biosfæreambassadører præsenterede alt fra keramik, kunst og smykker til delikatesser, håndværk og bæredygtige gaveidéer.

Tak til alle stædeholdere på årets Biosfære Julebazar der bidrog til fortællingen om hvordan bæredygtighed kan forenes med både kreativitet og kvalitet og julens budskaber.

SUNDHED OG TRIVSEL I BIOSFÆREOMRÅDET

Af Susanne Rosenild, naturvejleder Sekretariat for Sundhed, Vordingborg Kommune

I biosfæreområdet iværksættes der løbende initiativer, som skal gøre det lettere at leve et sundt liv. Både gennem rammer og konkrete initiativer. I forebyggelsesarbejdet har vi fortsat et særligt fokus på at bringe biosfærens unikke natur aktivt i spil som ramme for fællesskab, bevægelse, læring og mental trivsel – lige fra indsatser målrettet børn og unge til systematisk at inddrage naturelementer i rehabilitering og patientrettet forebyggelse, guidede ture og naturbaserede aktiviteter, der understøtter både socialt samvær og fysisk og mental sundhed.

PROJEKT 'NATUR DET DUER!'

Dagplejen i Vordingborg Kommune har i 2025 samarbejdet med naturvejlederen fra Sekretariat for Sundhed om at styrke de kommunale dagplejeres arbejde med naturen i hverdagen. Forskning viser, at det er godt for børn at være ude, da det styrker både fysik og psyke på kort og længere sigt. Der har været fokus på "Natur, udeliv og science".

En arbejdsgruppe af dagplejere, dagplejekonsulent og naturvejleder har udviklet temaaktiviteter til alle fire årstider. Alle dagplejegrupper har haft månedligt besøg af naturvejlederen i deres lokalområde og egne haver gennem et år, hvor de sammen med børnene har lavet inspirerende naturaktiviteter.

Indsatsen er løbende evalueret og dokumenteret og har været en stor succes for både børn, personale og forældre. Flere forældre har i spørgeskemaer svaret, at de nu er mere ude med deres børn og oplever, at børnene har opnået større viden om natur, udeliv og science.

Indsatsen har medført, at Dagplejen er inviteret af LIFE (under LIFE Fonden) til at indgå i en referencegruppe for projektet "Styrket pædagogisk praksis med science og natur i danske dagtilbud".

Se mere her: gaasetaarnskolen-dpl-vordingborg.aula.dk/natur-det-duer

UDERYGSÆK TIL NATUROPLEVELSER

De kommunale børnehaver i biosfæreområdet og resten af kommunen har i sommeren 2025 fået en gratis uderugsæk, fyldt med krible-krable-udstyr og en aktivitetsguide med 10 enkle forslag til sjove oplevelser i det fri. Forskning viser at udendørs leg og aktiviteter styrker ikke kun børns motorik, men hjælper også til en endnu bedre udvikling af blandt andet balance, styrke og smidighed.

Rygsækken kan gratis lånes med hjem af forældrene. Den er skabt til at inspirere familier til små ture og naturaktiviteter i nærområdet.

“ Uderugsækken gør det nemt at undersøge naturen sammen og finde spor, kigge på smådyr og skabe gode minder. Det kræver ikke lange ture, bare lidt nysgerrighed

Susanne Rosenild, naturvejleder,
Sekretariat for Sundhed

GUIDEDE TURE I BIOSFÆREOMRÅDET

Hver mandag året rundt i 2025 har ældre frivilligguider afholdt gratis oplevelsesture for folk på 60+ i Vordingborg kommunes natur. I biosfæreområdet har hele 11 frivillige ældre guidet om biodiversitetstiltag på Bogø, Naturnationalpark Ulvshale Skov og besøg til naturområder med vandrefalk og orkideer og gamle kulturminder. Turene, der har stor tilslutning med ca. 50 deltagere hver gang, giver både frisk luft og motion, ny viden og socialt netværk.

Se mere her: vordingborg.dk/borger/fritid/oplevelsesture-for-dig-paa-60plus

Naturvejlederen fra Sekretariat for Sundhed har hele året afholdt guidede månedsture for alle. I biosfæreområdet bl.a. det nye havformidlingsprojekt i Klintholm Havn.

Se mere her: vordingborg.dk/borger/fritid/maanedsturen-tidligere-onsdagsturen

NY FORENING VIL STØTTE OP OM DEN BÆREDYGTIGE UDVIKLING

Af HC Gravesen, forperson for Møn Biosfæreforening

Møn Biosfæreforening blev stiftet i juni 2025 med et klart formål: at bidrage til en bæredygtig udvikling af Møn UNESCO Biosfæres område – Møn, Bogø, Nyord og det omkringliggende farvand. Foreningen bygger på lokal handlekraft og fællesskab og ønsker at skabe positive forandringer for både naturen og de mennesker, der lever her.

Som en aktiv og engageret del af biosfæresamarbejdet arbejder foreningen tæt sammen med Vordingborg Kommune, lokale foreninger, organisationer og frivillige. Sammen styrker vi den mønske natur, kulturarv, bæredygtighed og lokale identitet – med ønsket om at give naturen, og de kommende generationer en stærk stemme.

Et af de første projekter er "Adopter Møn", der har gjort det nemt og meningsfuldt for lokale at tage ansvar for en ren og affaldsfri natur (se mere på side 21).

Selvom foreningen stadig er ung, er entusiasmen stor og udviklingen i fuld gang. Møn Biosfæreforening vokser gennem fællesskab og engagement. Alle med interesse for natur, kultur og bæredygtig udvikling er velkomne som medlemmer.

Læs mere og bliv en del af fællesskabet på foreningens hjemmeside: moenbiosfaeforening.dk

“ Vi mærker en voksende interesse og opbakning, og vi oplever, at mange mønboere gerne vil være en del af arbejdet for et grønnere og mere bæredygtigt Møn. Vi har mange spændende initiativer på vej – og det er kun begyndelsen.

HC Gravesen, Møn Biosfæreforening

MIDDELALDERHAVENS ARBEJDE MED AGER-GULDSTJERNE

Af Lars J. Larsen og Lisbet Heerfordt, Middelalderhaven, Foreningen Historiske Planter

Vores registreringsprojekt i 2022-24 behandlede knap 20.000 plantefund og fundene af Ager-Guldstjerne var en af mange gode oplevelser. Ager-Guldstjerne er en sjælden plante, men da vi fokuserede vores søgen, fandt vi den på alle 9 kirkegårde på Møn, Bogø og Nyord. Overraskende og glædeligt!

Ved middelalderkirkerne findes mange historiske planter, der har været dyrket som lægeplanter eller nytteplanter, og som har overlevet her siden middelalderen. Ager-Guldstjernen har næppe været dyrket, så dens tilknytning til kirkegårdene må forklares på anden vis.

For at bevare og passe på planten mødtes vores forening i 2025 med kirkegårdsgartnerne for at lære forskellene på 3 arter af guldstjerner og tale om, hvordan man kan hjælpe især Ager-Guldstjerne. Vi lavede en tavle, som sættes op på kirkegården. Vi sendte materiale til alle 27 kirkegårde i kommunen, indtil nu er den også fundet nogle få steder på Sydsjælland.

I Danmark vokser der flere arter af guldstjerner, hvoraf kun Almindelig Guldstjerne er helt almindelig. Ager-Guldstjerne er let at kende fra de andre guldstjerner ved, at både ydersiden af de gule blomsterblade, blomsterstilkene og den nederste del af stængelen er tæt dunhåret. Tit skal man ned på knæ for at se efter, men der er ingen af de andre Guldstjerner, der er dunhårede. Læs mere på Foreningen Historiske Planter facebookside og hjemmeside: historiskeplanter.dk

Foto: Lisbet Heerfordt

MERE OG BEDRE NATUR PÅ LAND

– biodiversitet og naturbevarelse på land

Naturgenopretning og bevarelse er centrale elementer i arbejdet med et biosfæreområde. Indsatserne spænder fra større naturprojekter til borgerdrevne og frivillige initiativer, som fremmer biodiversitet i lokalsamfundet.

LIFE ORCHIDS

Af Carsten Horup, projektleder Natur & Vand, Vordingborg Kommune

LIFE Orchids er et naturgenopretningsprojekt, der skal udvikle, forbedre og forbinde de unikke kalkoverdrev og den enestående biodiversitet på Høje Møn.

HISTORISK DRONNINGEBESØG PÅ MØN

I smukt efterårsvejr besøgte både H.M. Dronning Margrethe og H.M. Dronning Mary den 15. september 2025 GeoCenter Møns Klint og LIFE Orchids projektområdet.

Programmet begyndte i biodiversitetsudstillingen på GeoCenteret, der også omhandler LIFE Orchids. H.M. Dronning Mary gik tur langs klintekanten, og blev præsenteret for klintens unikke geologi og den nye udpegning som UNESCO verdensarv. Samtidig nød H. M. Dronning Margrethe en køretur gennem landskabet, blandt andet forbi Danmarks artsrigeste kalk-overdrev Høvblege.

Ved Stengården Overdrev mødtes dronningerne igen og H.M. Dronning Mary lod sig invitere til at plante timian dyrket af lokale frø – værtsplante for den Sortplettet blåfugl. Dagen blev rundet af med formidling om sommerfuglens enestående livscyklus og et besøg på den yderste klintekant ved Skrædder-renden.

DET INTERNATIONALE SAMARBEJDE

Projektets internationale dimension blev understreget da projektet i sidst i september havde besøg af EU-Kommissionens Project Advisor Joseph van der Stegen samt EU-monitor Bent Jepsen. Formålet

var at fremvise projektområdet og fortælle om projektets status. I oktober besøgte projektets internationale partnere European Landowners' Organization (ELO) og EUROSITE Møn. De skal fremover formidle LIFE Orchids' erfaringer til interessenter i hele EU gennem workshops, webinarer og studieture med særligt fokus på, hvordan biodiversiteten kan styrkes på private arealer. En central del af besøget fandt sted på Klintholm Gods, hvor samarbejdet med private lodsejere blev præsenteret som en afgørende del af projektets succes og til inspiration for andre.

SORTPLETTET BLÅFUGL

Årets måske mest opsigtsvækkende resultat kom fra den omfattende kortlægning af den sortplettede blåfugl. Britiske eksperter fra Royal Entomological Society har i 2025 gennemført den mest grundige monitoring af arten nogensinde i Danmark.

Resultatet var særdeles positivt: Over 6.000 individer fløj på Høvblege i sommeren 2025 – en bestand, der er omkring ti gange større end tidligere antaget. Der blev registreret mere end 160.000 æg på værtsplanterne timian og merian, og værtsmyren Hedestikmyre er udbredt både på Høvblege og i Jydelejet.

Undersøgelsen dokumenterer, at Naturstyrelsens mangeårige målrettede pleje af kalkoverdrevene har haft effekt. I begyndelsen af 1990'erne var arten så fåtallig, at den var i fare for helt at forsvinde fra Danmark.

Foto: Mads Tholstrup

MERE OG BEDRE NATUR PÅ LAND

Bestanden er fortsat sårbar, fordi arten kun findes ét sted i landet. De positive resultater danner grundlag for et kommende opdræts- og udsætningsprogram, som skal styrke og på sigt udvide artens udbredelse i projektområdet.

BASELINEMONITERING - NYE ORKIDÉ-BESTANDE OG HØJ NATURKVALITET

Vordingborg Kommune har i 2025 gennemført en omfattende baseline-undersøgelse af vegetationen på eksisterende overdrev på Klintholm Gods.

Undersøgelsen har registreret hele 155 plantearter. Over 15 nye lokaliteter med blandt andet Stor Gøgeurt, Skov-gøgeurt og Skov-gøgeurt er fundet – med langt over 100 blomstrende individer. 13 arter er klassificeret som to-stjernearter, hvilket indikerer meget høj naturkvalitet, og 60 arter er én-stjernearter, karakteristiske for artsrige kalkoverdrev. Timian og merian er udbredte på arealerne, hvilket peger på et betydeligt potentiale for, at den sortplettede blåfugl kan sprede sig til nye områder i fremtiden.

Samlet viser baseline-rapporten, at de eksisterende naturarealer allerede rummer høj værdi – og at potentialet for yderligere naturudvikling, også på nye overdrev etableret på tidligere landbrugsjord, er stort.

NY NATUR OG MÅLRETTEDE RYDNINGER

I oktober blev 12 hektar tidligere agerjord på tilsået. De kalkrige bakker giver et ideelt udgangspunkt for at genskabe artsrige overdrev, og frøene er primært indsamlet fra nærliggende naturarealer.

Foto: Carsten Horup

De fleste overdrevsarter blomstrer først efter to år, og den første større blomstring forventes i 2027. For at fremskynde udviklingen er de mest lovende arealer håndsået med omkring 30 karakteristiske arter, og der er udplantet ca. 120 potter med timian og merian som direkte støtte til den Sortplettede blåfugl. Naturstyrelsen har iværksat målrettede rydninger i Jydelejet og på Høvblege for at genskabe de åbne, solrige kalkoverdrev (se også artiklen 'Året der gik på statens arealer på Høje Møn' på side 14). Indsatserne er planlagt på baggrund af ekspertanbefalinger og Blåfuglens behov.

LIFE ORCHIDS samler Vordingborg Kommune, Naturstyrelsen Storstrøm, Ravn-Nature ApS, GeoCenter Møns Klint, ELO og EUROSITE i et tæt samarbejde med Klintholm Gods. Projektet er finansieret af EU's LIFE Nature-fond, Aage V. Jensen Naturfond, 15. Juni Fonden, Den Danske Naturfond og projektets partnere. Se mere på lifeorchids.dk

BLÅVINGET ØRKENGRÆSHOPPE PÅ ØSTMØN

Af Carsten Horup, projektleder Natur & Vand, Vordingborg Kommune

Foto: Carsten Horup

I august 2025 blev der på LIFE Orchids-arealerne fundet en ny bestand af Blåvinget ørkengræshoppe. Fundet blev gjort af entomolog Sean Birk Craig fra EU-projektet RestPoll under monitoring af insekter i en skovlysning på Klintholm Gods' arealer.

Dette er kun den tredje kendte lokalitet for arten i Danmark. Hidtil har den haft bestand på Bornholm og i 2024 blev en mindre bestand opdaget i Saksfjed Vildmark på Lolland. Dagen efter det første fund blev der optalt 15 voksne græshopper på lokaliteten, hvilket viser, at det drejer sig om en ny, omend lille bestand.

Blåvinget ørkengræshoppe kræver varmt bart sand for at kunne yngle, og LIFE Orchids skaber netop mange nye biotoper med åbne kalk- og sandbundsarealer. Projektets indsats giver derfor gode muligheder for, at arten kan etablere og sprede sig i de kommende år. Arten er rødlistet som kritisk truet (CR) i Danmark.

Fotos: Maja Bojko

VILD HAVE MENTORER HJÆLPER HAVEEJERE MED AT SKABE MERE VILD NATUR

Af Maja Bojko, Vild Have Mentor Møn

Vild Have Mentorerne Møn er en gruppe frivillige, der nu på femte år arbejder lokalt for at fremme biodiversiteten. Gennem forskellige tiltag forsøger vi at inspirere haveejere til at skabe bedre betingelser for vild natur i deres egne haver. I juli 2025 afholdt vi et velbesøgt åben-have arrangement. I september har vi holdt et byttemarked for hjemmehørende planter og frø kombineret med en frø sanketur i Udby skoven. Desuden har vi deltaget i Møn

UNESCO Biosfærearrangementer som Folkemøde Møn og Biosfære Julebazar. Under arrangementer har vi uddelt brochurer og vilde plantefrø, og gjort brug af bøger, plakater og andet informationsmateriale. Derudover administrerer vi en Facebookside, Vilde Vordingborg - Møn lokalgruppe, som har over 600 medlemmer. Vores arrangementer er gratis og de indkøbte materialer er finansieret gennem fonde og et tilskud fra kommunen.

ÅRET DER GIK PÅ STATENS AREALER PÅ HØJE MØN

Af Markus Raeder Konner, Forstfuldmægtig, Naturstyrelsen Storstrøm

RYDNING PÅ KALKOVERDREVEN

De kalkrige overdrev på Østmøn hører til blandt Danmarks mest artsrige naturtyper. Selvom græssende dyr gør en stor indsats for at holde områderne åbne, oplever vi fortsat, at træer og buske breder sig. Hvis udviklingen fortsætter, vil de lyskrævende arter forsvinde.

Derfor gik et større rydningsarbejde i gang i oktober 2025. Med både maskiner og manuelt arbejde er træer og buske blevet fjernet på udvalgte arealer, som på forhånd var udpeget i en faglig gennemgang. Rydningerne er sket i forbindelse med LIFE Orchids-projektet.

Når krat og opvækst fjernes, får sollyset adgang til jordoverfladen. Det skaber bedre betingelser for de sjældne planter, der er knyttet til kalkoverdrene – blandt andet flere arter af orkidéer, som kræver lys og bar jord for at kunne spire og trives. Samtidig gavner de åbne forhold mange specialiserede insekter, som er afhængige af varme, solbeskinnede levesteder og blomstrende urter.

SKOVENS NYE BEBOERE

Den 14. april 2025 flyttede 68 geder ind i Klinteskoven. Deres opgave er enkel – men vigtig: De skal holde de nye skovlysninnger lysåbne. I juni fik gederne selskab af fem Galloway-kvæg. Afgræsning er en naturlig og effektiv måde at pleje naturen på, og dyrene bidrager til en mere varieret skov.

DØDE OG DØENDE TRÆER SKABER NYT LIV

I vinteren 2025/2026 blev der fulgt op på 2024's strukturmogst i Klinteskoven. Udvalgte træer blev fældet eller væltet med vilje. Formålet er at skabe dødt og døende ved, der er hjem for et væld af arter: insekter, svampe, mosser og hulrugende fugle. Når et træ væltes, blottlægges den kalkrige jord under rødderne. På nogle steder i Klinteskoven ligger kridtet meget tæt på overfladen, og det giver helt særlige vækstbetingelser. Den bare, kalkrige jord, der opstår, bliver levested for planter og insekter, som trives netop dér, hvor jorden er åben og næringsfattig.

Foto: Carsten Horup

Fotos: Naturstyrelsen

MERE OG BEDRE NATUR PÅ LAND

NATURNATIONALPARK ULVSHALE

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune og medlem af Naturnationalpark Ulvshale's bestyrelse

Naturnationalpark Ulvshale tog i 2025 vigtige skridt mod åbning. Projektbeskrivelse og forvaltningsplan blev færdiglavet og bragt i høring, og konkrete løsningsforslag blev bearbejdet i dialog mellem Naturstyrelsen, bestyrelsen og lokale aktører.

HØRINGSPROCES OG MINISTERBESØG

I begyndelsen af året færdiggjordes det samlede udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan og Naturstyrelsen forberedte den offentlige høring. Høringsperioden blev fastlagt til 18. marts – 20. maj 2025, og den 24. marts besøgte miljøministeren Ulvshale for officielt at markere starten på høringen for den kommende naturnationalpark. Bestyrelsen afgav fælles høringssvar, og herudover valgte enkelte bestyrelsesmedlemmer at indsende individuelle bemærkninger.

INTENSIVT BESTYRELSESARBEJDE OG TYDELIGE TEMAER

I løbet af året arbejdede bestyrelsen med en række gennemgående temaer, såsom:

- Reproducerende dyr og biodiversitet
- Trafiksikkerhed og færste
- Stier, ruter og tilgængelighed
- Udvikling af faciliteter og landskab
- Beboerinddragelse og lokal formidling

På tværs af møderne var en tydelig prioritet at styrke formidlingen til lokalbefolkningen – både naboer, sommerhusejere og brugere af området. Der blev lagt vægt på, at information og dialog om nye tiltag, fx færste, reproducerende dyr og ændrede ruter, skal være let forståelig og tilgængelig.

AFSLUTNING PÅ 2025

På årets sidste bestyrelsesmøde i 2025 færdiggjordes et brev til miljøministeren fra bestyrelsen, der kommer til at indgå i det samlede materiale, der nu ligger til godkendelse hos ministeren. Efter en godkendelse venter myndighedsarbejdet, der forventes at foregå over de kommende år frem i mod planlagt åbning i 2028.

RAPPORTER OM YNGLEFUGLE I BIOSFÆREOMRÅDET

Af Carsten Horup, projektleder Natur & Vand Vordingborg Kommune

YNGLEFUGLE PÅ NYORD

Samarbejdet mellem Fugleværnsfonden og Vordingborg Kommune om overvågning af ynglefugle på Nyord fortsatte i 2025. Yngle-året 2025 var på grund af ugunstigt vejr i yngleperioden noget under middel.

Nyord er fortsat en af de vigtigste strandengslokaliteter i Østdanmark, idet forholdsvis høje tal af vade- og andefugle tilknyttet strandenge yngler her. Vibe yngede i 2025 med 121 par hvilket er på niveau med 2024. Rødben havde igen et godt år med hele 194 ynglepar hvilket var 20 par mere end i 2024. Ikon-arten på Nyord – den Store kobbersnepe – holder stand med 2 ynglepar mod ét par i 2024. Generelt er strandengene fortsat i en positiv naturudvikling, hvilket er vigtigt for fortsat at sikre og bevare de truede engfugle på Nyord.

YNGLEFUGLE I JORDBASSINERNE I LENDEMARKE

I 2025 yngede i alt 43 forskellige fugle-arter fordelt på ca. 157 ynglepar. 2025 var således overordnet set på niveau med 2024. Hele tre ud af Danmarks fire arter af lappedykkere kan fortsat opleves i Jordbassinerne. Gråstrubet, Toppet og Lille lappedykker yngler tilsammen med 20 par, hvilket må siges at være flot bassinernes størrelse taget i betragtning. Værd er også at fremhæve at fire forskellige ande-arter yngler i bassinerne – nemlig Grå-, Knar-, Hvin- og Ske-and.

Jordbassinerne er således fortsat et rigtig godt sted at se på fugle; samtidig med at det er let tilgængeligt for publikum og ligger bynært. De tusindvis af rastende troldænder i vinterhalvåret er altid et besøg værd.

DARK SKY MØN OG NYORD

Af Anne Marie Kamilles og Mette Juul Holmquist, Vordingborg Kommune

Møn og Nyord blev i 2017 udnævnt som Nordens første International Dark Sky Park og Dark Sky Community af organisationen Dark Sky International. Udnævnelsen bekræfter, at Møn og Nyord er et af de bedste steder i verden til at opleve det naturlige og uforstyrrede nattemørke og er samtidig en anerkendelse af det store lokale arbejde med at undgå forstyrrende lys og bevare den mørke nattehimmel.

VI MÅLER MØRKET

Hvert år gennemføres en række målinger af nattehimmelskvalitet på faste målepunkter på Møn og Nyord. Den gennemsnitlige zenit-lysstyrke i 2025 blev målt til 21,56, hvilket fortsat placerer Dark Sky Møn & Nyord blandt de mørkeste områder i Danmark. Den overordnede vurdering er, at nattehimmelskvalitet har været stabil siden certificeringen – uden væsentlig forringelse.

DARK SKY AMBASSADØRER

Som en del af biosfæreambassadørprogrammet er det muligt at blive Dark Sky-ambassadør, hvilket indebærer at gøre en særlig indsats for at beskytte det uforstyrrede nattemørke. I 2025 var et modul på årets kursus for nye og nuværende biosfæreambassadører dedikeret til Dark Sky. Gennem oplæg fra lokale Dark Sky guider og fælles oplevelser i mørket blev det tydeligt, hvordan nattemørket kan formidles, værnes om og indgå som en styrke i en bæredygtig udvikling.

DARK SKY DEFENDER MØN OG NYORD-PRISEN

I 2025 blev prisen som Dark Sky Defender Møn og Nyord uddelt for første gang. Prisen gik til Tom Axelsen for hans indsats for at bevare det naturlige nattemørke og formidle stjernehimlen på Møn og Nyord.

ÅRETS DARK SKY OPLEVELSER

Forårsjævnedøgn i Fanefjord Kirke

Torsdag den 20. marts blev forårsjævnedøgnet markeret med en stemningsfuld aften i Fanefjord Kirke, hvor fortællinger om nattemørket, en guidet tusmørkevandring i det omkringliggende landskab og en afsluttende fløjtekoncert i kirkerummet tilsammen skabte en sanselig og nærværende oplevelse af overgangen mellem lys og mørke.

Folkemøde Møn

Lørdag den 23. august kunne man møde Dark Sky koordinator Anne Marie Kamilles til en snak om Dark Sky Møn og Nyord i Biosfæreteltet på årets Folkemøde Møn. Her kunne man blive klogere på Dark Sky venlig belysning og hente informationsmaterialer om Dark Sky Møn og Nyord.

Nat i Naturen

Lørdag den 6. september afholdt vi for tredje gang Nat-i-Naturen, som er en fælles skandinavisk begivenhed. Aftenen bød bl.a. på en sejltur langs klinten, mørkevandring med fokus nattens liv og indsigt i nattens insekter. Det klare og stille vejr skabte ideelle rammer for stjernevig gennem teleskop, hvor Saturns ringe stod tydeligt frem. Over 100 deltog i fællesspisningen, og i alt var mere end 300 gæster med i aftenens aktiviteter.

Indvielse af Tusmørkerute Nyord

Mandag den 27. oktober var et af årets højdepunkter med indvielsen af den første Tusmørkerute på Nyord. Omkring 80 deltagere fejrede åbningen ved Hyldevang Naturcenter, hvor borgmesteren klippede snoren til tusmørkeruten. Ruten er markeret med hvide sten, der svagt kan anes i skumringen og gør det muligt at færdes uden kunstigt lys. Formålet er at give både lokale og besøgende mulighed for at opleve overgangen fra lys til mørke – en sanselig og rolig erfaring af naturens rytme. I 2026 indvies yderligere to ruter på Østmøn.

Foto: Susanne Rosenild

VAND I BALANCE - fra åer og søer til nor, fjorde og hav

Vordingborg Kommune er den danske kommune med den længste kystlinje, og mere end halvdelen af biosfæreområdet består af kystnære vande. Derfor spiller livet i vandområderne og arbejdet med biodiversitet i vand en helt central rolle i biosfæreindsatsen.

DANMARK PLANTER ÅLEGRÆS – STEGE NOR

Af Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

I juni deltog Møn i det landsdækkende initiativ "Danmark Planter Ålegræs", da der blev udplantet omkring 500 ålegræsskud i Stege Nor med hjælp fra frivillige dykkere og lokale havværter. Møn UNESCO Biosfæreområde støttede op om arrangementet, der samlede frivillige, forskere og lokale aktører om at genoprette ålegræsenge og styrke biodiversiteten under havoverfladen.

Projektet bygger på citizen science, hvor borgerne bidrager til både naturpleje og dataindsamling, som anvendes af forskere fra Syddansk Universitet til at udvikle fremtidige genopretningsmetoder. Initiativet er udviklet af Tænk tanken Hav med støtte fra Nordsea-fonden og kombinerer naturgenopretning med formidling og lokalt engagement.

ÅLEGRÆS er en blomstrende havplante, der vokser i tætte enge på lavt vand. Disse enge fungerer som vugge for fiskeyngel, beskytter kysterne mod erosion og binder store mængder CO₂. Møn har en tradition omkring ålegræs. I starten af 1900-tallet blev tangen omkring øen høstet til isolering, madrasser med videre – og eksporteret til udlandet. Senere forsvandt brugen, men i dag er interessen tilbage og lokale producenter høster igen ålegræs til blandt andet tangtage og bæredygtige byggematerialer.

BEVARINGSINDSATS FOR GRØNBROGET TUDSE

Af Carsten Horup, projektleder Natur & Vand Vordingborg Kommune

Foto: Carsten Horup

Bestandene af Grønbroget tudse på Bogø og Vestmøn blev også undersøgt i 2025. Resultatet var noget ringere end i 2024. Et ugunstigt forårsvejr med lidt nedbør medførte et markant mindre antal kvækkende hanner.

Padderne blev fortsat registreret i de sædvanlige vandhuller, men i meget mindre antal. Det er kendt at padderne kan springe enkelte yngle-år over hvis vejret er ugunstigt og der er lidt vand i vandhullerne og få markoversvømmelser. Det skader ikke bestandene.

På Bogø var situationen særligt ringe og det lykkedes ikke at høre en eneste kvækkende tudse i 2025. Som følge heraf lavede Vordingborg Kommune en oprensning af et enkelt vandhul centralt på Bogø i efteråret, hvor tudsen tidligere har ynglet.

SUPPORTED BY NATURE

Ditte Rokkjær Dybdahl, projektmedarbejder, Vordingborg Kommune

Supported by Nature er et EU-Interreg-projekt, der arbejder på at fremme brugen af naturbaserede løsninger for at forbedre miljøforholdene og styrke biodiversiteten i Østersøen.

Projektet samler UNESCO-biosfæreområder fra seks lande omkring Østersøen og etablerer læringssteder med fokus på multifunktionelle vådområder, kystvand habitater og vandløbsrestaurering.

BIOHUTS OG STENREV

I Biosfæreområdet arbejdes med to naturbaserede løsninger: biohuts i Klintholm Havn og genetablering af stenrev ud for Møns sydvestlige kyst. Sammen bidrager indsatserne til at styrke biodiversiteten og genskabe vigtige levesteder for fisk, smådyr og flerårige alger, både i havnens beskyttede miljø og i det åbne kystnære hav.

ETABLERINGEN AF MADS REV

I august 2025 blev de første sten lagt, og etableringen af det nye stenrev syd for Fanefjord Skov tog sin begyndelse. Stenrevet, der ved afstemning har fået navnet Mads Rev, er resultatet af flere års målrettet forberedelse, hvor videnskabelige analyser er kombineret med lokal viden og et stærkt frivilligt engagement. Forberedelserne til etableringen af stenrevet er sket i et samarbejde med Aarhus Universitet og Møn Sportsdykkerklub.

Revet opbygning er planlagt med naturens egne processer for øje. Natursten i flere lag er udlagt for at skabe skjul, føde- og gydepladser for marine arter og dermed understøtte en mere robust og varieret biodiversitet i kystvandet.

INDVIELSE MED UDSIGT TIL FREMTIDEN

Etableringen af Mads Rev blev i august markeret med en officiel indvielse. Borgmesteren, lokale og nationale politikere samt frivillige sejlede ud til projektområdet og kastede symbolsk sten

i vandet. På land bød Foreningen Møn Stenrev velkommen ved Slotshaven Shelterplads, hvor lokale borgere og interesserede kunne samles til oplæg, samtaler og udsigt direkte mod projektområdet til havs. Omlæsning og dumpning af sten fra prammen kunne tydeligt høres og ses fra kysten.

SYSTEMATISK MONITERING

Som led i projektets næste fase er der i 2025 indgået en aftale om systematisk monitoring af Mads Rev de næste 5 år i samarbejde med Møn Sportsdykkerklub. Monitoringen skal følge udviklingen i biodiversitet, artsrigdom og revets funktion som levested over tid. Erfaringerne vil indgå både i den lokale naturforvaltning og i den internationale videndeling i Biosphere for Baltic-netværket.

FAKTA OM MADS REV

- Stenrevet består af ca. 12.000 ton natursten, svarende til lidt over 7.300 m³
- Stenene er fordelt i 27 mindre stenbunker i et område på 500 x 500 meter, ca. 400-600 meter fra kysten
- Stenene erstatter tidligere opfiskede sten fra området
- Revet er udformet som huledannende strukturer med sprækker og hulrum skabt af sten i forskellige størrelser

FORMIDLINGSARBEJDET

Med etableringen af Mads Rev er der skabt nye muligheder for, at både lokale borgere og besøgende kan opleve livet på et stenrev gennem snorkling og dykning. Videre har Foreningen Møn Stenrev ansøgt Kystdirektoratet om tilladelse til at etablere et mindre formidlingsstenrev tæt på kysten med adgang direkte fra stranden ved Klintholm Havn. Der forventes svar på ansøgningen i 2026.

Formålet er at udvikle snorkelstier og pædagogiske formidlingstiltag, der giver børn, unge og andre interesserede mulighed for at komme helt tæt på stenrevets økosystem og følge udviklingen af livet under vandet på nært hold.

NYE INITIATIVER I KLINTHOLM HAVN

I 2025 tog det lokale engagementet et nyt skridt, da Vandklubben Klintholm Havn iværksatte fundraising-kampagnen "Havet søger sponsor". Kampagnen har samlet midler fra borgere, lokale virksomheder og andre aktører og har muliggjort etableringen af yderligere 25 biohuts. Ambitionen er, at biohuts på sigt kan udbredes til flere af kommunens havne. Videre har Vandklubben Klintholm Havn etableret erhvervsfonden Baltic Blue, der arbejder for at forbedre havmiljøet i Østersøen gennem viden, handling og lokal involvering og samler indsatser inden for FN's Verdensmål og Grøn Trepert med visionen "at give livet tilbage til Østersøen".

EVENT MED FOKUS PÅ 'VAND I BALANCE'

Af Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

Lørdag den 26. april 2025 dannede Klintholm Havn rammen om eventet Vand i Balance arrangeret af Biosfæresekretariatet i samarbejde med den landsdækkende videnskabsfestival Forsknings Døgn.

Omkring 100 deltagere fulgte oplæg fra professor Peter A.U. Stæhr og seniorforsker Annette Bruhn fra Aarhus Universitet, som satte ord på havets tilstand og på løsninger, der kan bringe os tættere på balance – fra genetablering af stenrev til samspil mellem havvindmøller og fødevareproduktion. Jesper Carlson fra Vandklubben delte visioner for Klintholm Havn og borgmesteren fremhævede biosfærearbejdet som en løftestang for bæredygtig udvikling i kommunen.

Havneområdet summede af liv og oplevelser: snorkling ved fiskebørnehaverne, sauna på kajen og input til et fælles havlandskab. Lokale aktører som Redningsstationen Klintholm Havn og Klap Hesten slog dørene op for besøgende.

Dagens vigtigste pointer stod klart: Biodiversiteten i danske farvande – også i biosfæreområdet – er under pres. Der er behov for mere viden om havets udfordringer, og denne viden skal ruste både nuværende og kommende generationer til blå bæredygtighed. Samtidig var der tydelig opbakning til handling – lokalt, nationalt og internationalt – og en fælles erkendelse af, at vi har et enestående hav, som vi alle har ansvar for at passe på.

BÆREDYGTIGT ERHVERVSLIV, LANDBRUG OG TURISME

I Møn Biosfære har vi fokus på at bo og arbejde i samspil med naturen. Udviklingen i biosfæreområdet handler derfor også om at bidrage til et blomstrende lokalsamfund, hvor der er økonomisk udvikling, og folk kan finde arbejde.

BIOSFÆRE ERHVERVSNETVÆRKSMØDER

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

I 2025 blev der afholdt to erhvervsnetværksmøder i Møn UNESCO Biosfæreområde, som begge samlede en bred kreds af medlemmerne som udgør lokale virksomheder, kulturaktører og turismeinteressenter. Det er fortsat målet for netværket at styrke samarbejde på tværs og bidrage til en fælles retning for bæredygtig udvikling på Møn.

Forårsmødet den 11. marts 2025 blev afholdt hos Bryghuset Møn med rundvisning og introduktion til virksomheden samt præsentation af udvalgte projekter fra Biosfæresekretariatet. Efterårsmødet den 12. november 2025 fandt sted på Teaterhøjskolen Rødkilde, hvor deltagerne fik en rundvisning og introduktion til højskolens arbejde og kommende planer, herunder genskabelsen af den historiske kilde Rødkilden. Programmet bød på oplæg fra Møn Biosfæreforening om deres rolle og visioner samt en engageret præsentation af processen frem mod Møns Klints

optagelse på UNESCOs Verdensarvsliste ved Nils Natorp, som forventes at give et markant løft til hele området.

Møderne viste høj energi, stærkt fremmøde og stort engagement, og ønske om at udveksle og samarbejde på tværs.

GRØN TREPART – PLANLÆGNING OG DIALOG

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

2025 blev et vigtigt år for arbejdet med Grøn Trepert i Vordingborg Kommune med planlægning, tæt lodsejerdialo og vedtagelsen af de første omlægningsplaner i de lokale treparter. Dette markerer et vigtigt skridt i den nationale omlægningsindsats, som skal reducere kvælstofudledning, udtage kulstofrige lavbundsjord og skabe mere natur og skov i Danmark.

I løbet af foråret og sommeren udsendte kommunen informationsbreve til alle lodsejere med mere end 2 ha jord og inviterede til en række fælles lodsejermøder i de to vandoplande, som Vordingborg er en del af: Smålandsfarvandet og Østersøen. Der blev afholdt tre større regionale møder i juli 2025, og derudover blev der igangsat individuelle lodsejersamtaler.

De lokale treparter vedtog omlægningsplanerne i august 2025, og efterfølgende blev de verificeret uden bemærkninger af Sty-

relsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø. Planerne viser blandt andet, at Vordingborg Kommune bidrager med 268 ton kvælstofreduktion, 2.274 ha lavbundsindsats, 11 ha skovrejsning og 1.366 ha naturpotentiale på tværs af de to oplande. Samlet indgår 123 projekter i kommunens bidrag til de nationale målsætninger.

I november blev omlægningsplanen fremlagt for Klima og Teknik Udvalget og efterfølgende principvedtaget af kommunalbestyrelsen. Principvedtagelsen sikrer, at arbejdet kan fortsætte i de kommende år – nu med konkret dialog, projektering og ansøgninger om forundersøgelser i samarbejde med lodsejerne.

I 2025 blev fundamentet lagt for den videre lokale implementering af Grøn Trepert, hvor 2026 blandt andet vil byde på nye lodsejermøder og videre konkretisering af de mange skitseprojekter.

BÆREDYGTIGT ERHVERVSLIV, LANDBRUG OG TURISME

SPORLØS FÆRD OG HARMØNI

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

Arbejdet med Sporløs Færd i Biosfæreområdet og Harmøni-kampagnen fortsatte i 2025. Nye frivillige kræfter kom til, og nye arbejdsgrupper har under overskrifterne 'Affaldsfri natur på Møn', 'Sporløs Færd for frontpersonale' og 'Sporløs Færd for børn og unge' fortsat arbejdet med at styrke den lokale forankring og fremme en natur, der både benyttes og beskyttes.

HARMØNI-KAMPAGNEN

Harmønikampagnen fik i 2025 nyt slogan: "Love Møn – Protect Møn". Kampagnen byggede videre på momentum fra 2024 og satte i 2025 endnu større fokus på konkret adfærd, blandt andet ansvarlig affaldshåndtering og det enkle Harmønikodeks. Gennem sociale medier, lokale aktiviteter og synlighed i turismens mødesteder lykkedes det at styrke både lokal stolthed og gæsternes bevidsthed om naturhensyn.

SPORLØS FÆRD FOR BØRN, UNGE OG FRONTPERSONALE

Også i formidlingssporet blev der skabt nye aktiviteter. En særlig indsats målrettet børn og unge førte i september til et Naturens

Dagarrangement på Klintholm Havn, hvor børn deltog i kreative havværk-aktiviteter og lærte om sporløs adfærd til havs. Derudover blev der distribueret materiale til det frontpersonale, som møder øens mange gæster i hverdagen.

ADOPTER MØN – AFFALDSFRI NATUR PÅ MØN

Af Sascha Bendix, næstformand Møn Biosfæreforening

Adopter Møn blev skabt i affaldsgruppen under Sporløs Færd. Formålet var at sætte fokus på, hvor stor en forskel vi som enkeltpersoner kan gøre, når vi står sammen i et fællesskab – og samtidig synliggøre de mange mennesker, der allerede gør en indsats ved at samle affald i hverdagen. Målet er at inspirere endnu flere til at være med til at holde Møn smuk.

Projektet blev lanceret i efterårsferien 2025 med et event i Stege, hvor 50 engagerede deltagere samlede store mængder affald – herunder 2.600 cigaretskodder – på blot to timer.

Den frivillige opbakning har overgået alle forventninger og der er registreret 110 frivillige deltagere i projektet, og cirka 173 kilometer strækninger er allerede adopteret. Selv websitet, hvor man kan adoptere sin yndlingsstrækning, er udviklet af en frivillig.

Pressen har også vist stor interesse for projektet. Adopter Møn er blevet omtalt på DR.dk, i et indslag på TV2 Øst, på TV2 News samt på Kamønen.

Læs mere på adoptermøn.dk

Foto: Sascha Bendix

VIDEN, LÆRING OG FORMIDLING

Som biosfæreområde fungerer man som et model-område for bæredygtig udvikling og implementering af FN's verdensmål. Derfor spiller formidling, læring og forskning i bæredygtige løsninger en central rolle i arbejdet.

VERDENSMÅLSUGE PÅ VORDINGBORG BIBLIOTEK

Af Stine Grabas, afdelingsleder på Vordingborg Bibliotekerne

UGE17 er bibliotekernes landsdækkende temaugue for landets borgere med fokus på FN's 17 verdensmål. Den fælles kampagne med bibliotekerne som lokale fremdriftsparter og samlepunkter skaber aktiviteter og handling sammen med borgerne og lokale bæredygtighedsinitiativer.

På Vordingborg Bibliotek i uge 17 2025 var der torsdag foredrag Professor emeritus Niels Kærgård fra Københavns Universitet, der fortalte om landbrugets fortid og fremtid. Han beskrev udviklingen fra små familiebrug til det moderne industrialiserede landbrug, hvori han stillede spørgsmålene: Er økologisk drift en mulighed? Er brugene blevet for store til at være familiebrug,

eller er de stadig for små til at konkurrere med kæmpebrugene i blandt andet USA? Ja - hvad skal der i det hele taget blive af det danske landbrug? Efter foredraget var der fællesspisning med vegetarisk mad, hvor deltagernes holdninger til foredragets budskaber blev ivrigt drøftet.

PODCAST OM ÆBLERUTEN LANGS CAMØNOEN

Af Kirsten Rohde Jensen, Rytzebækgård og Ann-Sophie Nøhr Hemmingsen, kommunikationskonsulent Vordingborg Kommune

I 2025 lancerede Vordingborg Kommune i samarbejde med æbleavler og biosfæreambassadør Kirsten Rohde Jensen en podcast om æbleruten langs vandreruten Camønoen. Langs ruten er der plantet 250 æbletræer ca. 50 forskellige steder med træer af lokale sorter fra Sydsjælland og Møn, som man kan støde på, når man vandrer i landskabet. De særlige, lokale sorter er omdrejningspunktet for podcasten, der i fem afsnit og dykker ned i æblets historie, kulturarv og anvendelse samt samarbejdet mellem Vordingborg Kommune, Møn UNESCO Biosfære, Stege Rotary, Møns Museum, Rytzebækgård og lodsejerne.

Podcasten blev også foldet ud ved en eftermiddag i æblernes tegn. Her kunne deltagerne opleve Kirsten Rohde Jensen fortælle om visionen bag Æbleruten og om arbejdet med at plante og bevare de gamle, lokale æblesorter - som fx Spejlsby Pigeon og Alfred Hage - samt smage på flere af sorterne. Arrangementet bød også på en rundvisning i den lille æblelund ved Damsholte Kirkes Præstegård - ét af de steder, hvor gamle æbletræer i dag pryder Camønoen som del af Æbleruten.

Man kan lytte til podcasten på Møn UNESCO Biosfæres hjemmeside.

VIDEN, LÆRING OG FORMIDLING

MAB-LAB: NORDISK SAMARBEJDE OM GLOBALE BIODIVERSITETSMÅL

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

I 2025 blev arbejdet i det nordiske projekt MAB LAB II afsluttet og formidlet bredt. Projektet – Man and the Biosphere – Local Actions for the new global framework for Biodiversity – har haft til formål at omsætte UNESCO's biosfæreprogram og det globale Kunming-Montreal Biodiversity Framework til en nordisk og lokal kontekst. Resultaterne blev lanceret gennem et større webinar

samt to centrale rapporter, der oversætter biodiversitetsrammen til konkrete lokale handlinger, kortlægger potentialer for nye biosfæreområder i Norden og peger på veje til at styrke etableringen af flere UNESCO Biosphere Reserves. Materialet danner nu et solidt fundament for næste fase i det nordiske biodiversitetsarbejde.

KUNA – KUNST- OG NATURFESTIVAL FOR BØRN

Af Kristina Ask, leder af 44Møen & Laboratoriet for Kunst & Natur

Vi er stolte af at have præsenteret den første udgave af festivalen KUNA – Kunst & Natur Festival for Børn – et samarbejde mellem 44Møen, Vordingborg Kommune og Møn UNESCO Biosfære. Festivalen, som fandt sted lørdag den 17. maj 2025, var målrettet alle børn og deres familier i Vordingborg Kommune. Festivalen foldede sig ud i det åbne landskab på en mark ved Kunsthall 44Møen.

OM FESTIVALEN

KUNA blev et levende laboratorium af værksteder, hvor børn og unge under kyndig vejledning kunne klippe, sy, forme, sanse og fornemme, og samtidig bidrage til fælles værker – Et himmelrum (Laura Baruel & Cecilie Bendixen); Et vandspejl og et jordhul (J&K); En biotop (Georg Jagunov); Et Maj-Herbarium og insektsafari (Naturvejlederen); Et skytæppe (Billedskolen Storstrøm) og en nykomponeret sang af VandVokal (Mads Mouritz).

Det er vores mål at festivalen skal være en årlig tilbagevendende begivenhed, der kan løfte området for børn, unge og deres familier, både kulturelt, kunstnerisk, naturfagligt og socialt. Med andre ord ønsker vi med KUNA at styrke og danne grobund for fællesskab og tilhørsforhold. KUNA planlægges afholdt den 2. maj i 2026.

Foto: Pernille Kaalund

DELEGATIONSBesøg

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

I 2025 har vi i Biosfæreområdet budt velkommen til fire delegationer, der ønskede at hente inspiration til eget arbejde med natur, lokalsamfund og bæredygtig udvikling.

Som modelområde for bæredygtig udvikling prioriterer Møn UNESCO Biosfære videndeling højt og tager hvert år imod en håndfuld delegationer, der søger inspiration til at arbejde helhedsorienteret med mennesker og natur. En stor tak skal gå til Møn UNESCO Biosfæres ambassadører for at hjælpe os med dette vigtige arbejde. Det er meget værdsat af gæsterne, og fremkalder en stolthed over vores område.

I oktober kom en delegation fra Litauen, som arbejder på en UNESCO-biosfæreansøgning for Nemunas Delta. De fik en samlet præsentation af Møns kerneområder, ambassadørernes rolle samt samarbejdet mellem naturforvaltning, turisme og erhverv.

Hen over sommeren fulgte et besøg fra Vejle Kommune, der ønskede indblik i, hvordan Møn arbejder med lokalsamfund, naturformidling og tværgående partnerskaber som drivkraft for bæredygtig udvikling.

Senere, i september, modtog Møn 48 fagpersoner fra UNESCO-verdensarvssteder og naturforvaltninger i Norden, Baltikum og Grønland i forbindelse med en international pretour til World Heritage Conference.

I maj fik Møn Biosfære besøg af en delegation fra Bornholm, som i forbindelse med deres forundersøgelse til at blive UNESCO Biosfæreområde fik en samlet introduktion til Møns arbejde. Programmet omfattede alt fra Dark Sky Møn & Nyord og reliktpanterne i Middelalderhaven til naturgenopretning i Life Orchids, havmiljøindsatser i Supported by Nature og aktiviteterne ved Klintholm Havn.

NYE EVENTYRLIGE NATUROPLEVELSER FOR BØRN

Af Susanne Rosenild, naturvejleder Sekretariat for Sundhed, Vordingborg Kommune

I 2025 er der etableret seks Natureventyrruter i Vordingborg Kommune, heraf flere i Biosfæreområdet. Ruterne inviterer børn og deres familie og daginstitutioner med på ture i naturen via den gratis app Natureventyr.

På ruterne følger børnene fortællingen om Sky og Urt – to børn med særlige evner – gennem lokale landskaber bl.a. ved 44Møen i Askeby, Stege Vold og Klinteskoven. Historierne er udviklet specifikt til lokalområderne og kombinerer fortælling, bevægelse og små opgaver, der styrker børns nysgerrighed på den lokale natur og biodiversitet. Natureventyr er korte gåture målrettet børn i alderen 4–9 år og fortællingerne findes på dansk, engelsk og tysk. Ruterne vedligeholdes frem til 2030, og der er planlagt aktivitetshæfter som supplement til turene.

Projektet er udviklet i samarbejde mellem Vordingborg Kommune, GeoCenter Møns Klint, 44Møen og Naturstyrelsen og bidra-

ger til biosfæreområdets arbejde med naturformidling og lokale partnerskaber. Det støttes økonomisk af Partnerskabet "Sammen om børn og unges sundhed og trivsel" – et samarbejde mellem Vordingborg Kommune, Steno Diabetes Center Sjælland og Center for Klinisk Forskning og Forebyggelse.

UDVIDELSE AF BIOSFÆRE-OMRÅDET OG EVALUERING AF MØN BIOSFÆRE

I 2027 skal Møn UNESCO Biosfære gennem en obligatorisk 10-års UNESCO evaluering. I den forbindelse har der været en udvidelse af biosfæreområdet på tegnebrættet.

BESLUTNING OM UDVIDELSE AF BIOSFÆREOMRÅDET

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

I august 2025 traf Økonomiudvalget en central beslutning om den fremtidige udvikling af Møns UNESCO Biosfæreområde. Baggrunden er dels den Bæredygtige Turismestrategi (2021), og dels den kommende UNESCO 10-års evaluering af biosfæreområdet i 2027, som giver mulighed for at ansøge om at udvide det eksisterende område. Beslutningen markerer en væsentlig milepæl i kommunens arbejde med natur, bæredygtighed og lokal udvikling.

VALG AF SCENARIE FOR UDVIDELSE

Forud for beslutningen blev der udarbejdet et omfattende scenariearbejde med fire mulige modeller for fremtidens biosfæreområde. Udvalget valgte – på anbefaling fra forvaltningen – Scenarie 3, der indebærer en udvidelse med Kalvehave, Oremandsgård, Jungshoved, Præstø og dele af Præstø Fjord

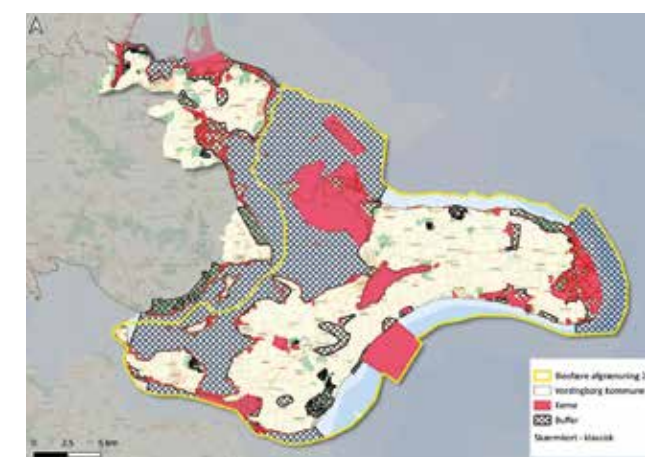
Denne model vil øge biosfæreområdets samlede areal fra 450 km² til 666 km² og udvide befolkningen i området fra ca. 10.000 til ca. 16.300 borgere. Den kan gennemføres som en del af UNESCO's 10-årige evaluering, hvilket giver både administrative og økonomiske fordele i processen.

BEGRUNDELSER FOR UDVIDELSEN

Scenarie 3 blev valgt, fordi det giver mulighed for at inddrage Præstø Fjord, herunder Natura 2000-udpegninger, i en samlet

natur- og udviklingsstrategi. Muligheden for at blive UNESCO biosfæreområde møder stærk lokal opbakning i de nye områder, herunder fra Destination Præstø Fjord og Jungshoved Lokalfora. En inklusion af Præstø vil kulturelt og turismemæssigt hænge godt sammen med det eksisterende biosfæreområde på Møn.

Udvidelsen vurderes samtidig at kunne styrke biosfærens rolle som ramme for bæredygtig turisme, lokal erhvervsudvikling og fællesskaber på tværs af kommunen.

Vordingborg Kommune

Center for Kultur, Fritid og Udvikling

Koordinator for Møn UNESCO Biosfæreområde

Katrine Dietrich

kdie@vordingborg.dk

mobil: 25 33 18 78